

von Wien weg', verklaarde hij tijdens zijn proces in '24, 'als absoluter Antisemit, als Todfeind der gesamten marxistischen Weltanschauung, als alldeutsch in meiner Gesinnung'.¹

In *Mein Kampf* deed Hitler het later voorkomen of zijn Weense jaren gekenmerkt geweest waren door een ontbering zo schrijnend dat hij bij tijd en wijle in asyls voor daklozen zijn intrek moest nemen. In werkelijkheid verkocht hij in vrij aanzienlijke mate tekeningen en reclamebiljetten die hij vervaardigde, ontving hij grote bedragen van een tante en was hij zo weinig hulpbehoevend dat hij, vermoedelijk om een rechterlijke uitspraak te voorkomen, in 1911 ten behoeve van zijn jongere zuster Paula afstand deed van de wezenrente die hij sinds het overlijden van zijn moeder van de staat ontvangen had. Het *Männerheim* waarin hij het grootste deel van de Weense levensperiode doorbracht, was een modern en, de omstandigheden van de tijd in aanmerking genomen, niet oncomfortabel tehuis voor werkende mannen. Waarschijnlijk is, dat de korte perioden van verblijf in asyls te maken hadden met zijn pogingen (geslaagde pogingen), zich te onttrekken aan militaire dienst in het leger van een staat die hij was gaan verafschuwen. Want hij werd, in Wenen reeds, tot in het merg van zijn gebeente gegrepen door de politiek.

Oostenrijk-Hongarije vormde in die tijd een desintegrerend staatsverband: Poolse, Tsjechische, Roemeense, Kroatische, Sloveense en Italiaanse minderheden eisten met steeds meer klem autonomie. In de visie van Hitler, opgevoed als hij was door een Duits-nationalistische vader en gevormd door goeddeels Duits-nationalistische leraren, had het Duitse volk van nature een overheersende rol te spelen in Europa. De oude Dubbel-monarchie diende te verdwijnen, de Duits-sprekende bevolking van Oostenrijk moest in Duitsland opgaan. Op dit punt de stellingen van de Oostenrijkse *Alldeutsche* beweging onderschrijvend, meende Hitler dat deze een tactisch-onjuiste weg ingeslagen had sinds zij tegen de Rooms-Katholieke kerk actie was gaan voeren naast haar al vroeger ingezette actie tegen het Jodendom: *Los von Juda, los von Rom!* Antisemitische denkbeelden hadden in Wenen sinds de tachtiger jaren van de negentiende eeuw wijd om zich heen gegrepen, vooral bij kleine burgerij, middenstanders en handwerklieden die zich door de stroom van Joodse immigranten uit het door pogroms geteisterde Oost-Europa – Wenen telde in 1857 ruim 6 000 Joden (1% van de totale bevolking), in 1910 175 000 (9%) – in hun bestaan bedreigd voelden. Burgemeester Karl Lueger, ook door Hitler verheerlijkt, was hun man; hij had in 1887 in een toespraak geëist dat men de Oostenrijks-Hongaarse grenzen voor de

¹ Maser: *Die Frühgeschichte der NSDAP*, p. 82.